

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
VEFATININ 100. YILINDA
ALİ EMİRÎ ÖZEL SAYISI
YIL 10, EYLÜL 2024

Gül Esra ALPKAYA

Dicle Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
Diyarbakır/TÜRKİYE
gulunbahcesi@hotmail.com
ORCID

KİTÂBİYÂT / BOOK REVIEW

Eser: ALİ EMİRÎ DİVÂNİ

Makale Türü: Kitap Tanıtım ve Değerlendirme	Article Information: Book Review
Yükleme Tarihi: 27.06.2024	Received Date: 27.06.2024
Kabul Tarihi: 10.09.2024	Accepted Date: 10.09.2024
Yayınlanma Tarihi: 30.09.2024	Date Published: 30.09.2024

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Alpkaya, Gül Esra. "Ali Emîrî Divânı". (Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme). *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]* Vefatının 100. Yılında Ali Emîrî Özel Sayısı, (Eylül 2024), 1044-1050.

Alpkaya, Gül Esra. "Ali Emîrî Divânı". (Book Review). *Hikmet-Journal of Academic Literature* Special Issue on the 100th Anniversary of Ali Emîrî's Death, (September 2024), 1044-1050.

10.28981/hikmet.1505637

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
VEFATININ 100. YILINDA
ALİ EMİRÎ ÖZEL SAYISI
YIL 10, EYLÜL 2024

Gül Esra ALPKAYA

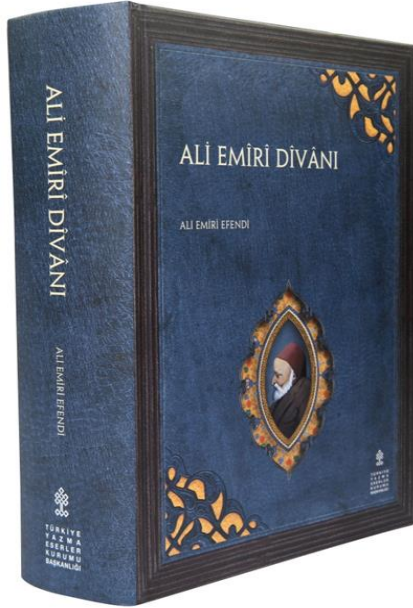
KİTÂBİYÂT/BOOK REVIEW

ALİ EMİRÎ DİVÂNI

Yazarlar: Prof. Dr. Sadık YAZAR, Doç. Dr. Mustafa Uğurlu ARSLAN

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2020, 1328 s.

ISBN: 978-975-17-4749-5

Ali Emîrî Efendi Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yılları arasında yaşamış önemli kültür ve edebiyat adamıdır. 1274 /M.1857 senesinde Diyârbekir'de dünyaya gelmiştir. Babası nesebi Hz. Peygamber'e kadar uzanan Seyyid Mehmet Şerif'tir. Annesinin adı Zübeyde Hanım olup Hâfız Mehmed Şaban Kâmî Efendi'nin yeğenidir. Çocuk yaşlardan itibaren kitaplara ilgi duyan Emîrî, farklı medreselerden eğitim almış, Farsça ve Arapça öğrenmiştir. Diyarbakır, Mardin, Harput, Sivas, Selanik, Ankara, Adana, Yanya, Kırşehir, Elazığ, Erzurum, Yemen gibi birçok şehirde memuriyet görevinde bulunmuştur. Bir kitap sevdalısı olan Ali Emîrî yaşadığı her yerde birçok kitap ve el yazmaları

toplamış, "değerli dostlarım" dediği kitaplarını Millet Kütüphanesi adını verdiği kütüphaneye bağışlamıştır. Emîrî'nin bağışlamış olduğu en önemli eserlerden biri Türk dilinin bilinen ilk sözlüğü ve dil bilgisi kitabı sayılan Dîvânu Lugat'it-Türk'tür. Birçok eser kaleme almış velut bir şahsiyet olan Ali Emîrî; edebî ve tarihî çalışmalarda bulunmuş, dönemin çeşitli gazetelerinde makaleler yazmış, dergiler yayımlamış ve edebî tartışmalara da katılmıştır. Eserlerinde ekseriyetle Türk dili, kültürü ve tarihine olan bağlılığını ve sevgisini dile getirmiştir.

Manzum ve mensur birçok eseri olan Ali Emîrî'nin en önemli eserlerinden biri Dîvân'ıdır.

Bu Dîvân Prof. Dr. Sadık Yazar ve Doç. Dr. Mustafa Uğurlu Arslan tarafından Ali Emîrî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserlerini Türk edebiyatına tanıtmak; Millet Kütüphanesi'nde yer alan üç yazma eser dışında, diğer dergi ve gazetelerdeki şiirlerini bir araya getirmek amacıyla "Ali Emiri Divânı" adlı kitap Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından 2020 yılında basılmıştır.

Eser Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayip Erdoğan'ın "Takdim" yazısıyla başlamaktadır. Daha sonra eserin içindekiler bölümü yer almaktadır. Eserin ön sözünde yazarlar çalışmanın amacına, bölümlerine ve Ali Emîrî Divanı'nı oluştururken nasıl bir yol izlediklerine dair bilgiler yer vermektedir.

Tanıtmaya çalıştığımız eser, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "Ali Emîrî Efendî'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri" adlı başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Ali Emîrî'nin biyografisi oluşturulurken Ali Emîrî'nin hayatı hakkındaki en önemli kaynak olan Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid eserindeki otobiyografisinden yararlanılmıştır. Bu eserin yanısıra Osmanlı Vilâyât-ı Şarkıyye adlı eserinin giriş bölümü, Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası, Târih ve Edebiyat Mecmuası adlı dergiler ve diğer ulaşılan tüm eserleri taranmış, büyük bir titizlikle biyografisi oluşturulmuştur.

Ali Emîrî'nin Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası isimli eserinin ihmal edildiği, bu derginin sadece Ali Emîrî'nin şiirlerini neşredip düz yazılar yazdığı bir dergiden çok daha fazlası olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bizzat kendisinin verdiği bilgiler iyice taranıp derlenmediği için birbiriyle ilişki kurulmadığından hayatına dair bazı noktaların yanlış anlaşıldığı ve eserlerinin tam bir dökümünün yapılmadığı belirtilmiştir.

Birinci bölüm "Ali Emîrî'nin Hayatı", "Fiziki Özellikleri ve Şahsiyeti", "Kütüphaneciliği", "Divânu Lugâti't-türk ve Ali Emîrî Efendi", "Eserleri" şeklinde alt başlıklardan oluşmaktadır. "Ali Emîrî'nin Hayatı" alt başlığında Ali Emîrî hakkında elde edilen bilgilerle soy şeceresi oluşturulmuş, ilim yolculuğunda onu derinden etkileyen şahsiyet ve eserlere, tahsili boyunca aldığı eğitime, kedisinden ders aldığı hocalara yer verilmiştir. Memuriyet hayatı hakkında görev yaptığı yerler, bu yerlerde yaşamış olduğu sıkıntılar ve bu sıkıntılara rağmen gece gündüz çalışarak vatan sevgisiyle görevini yerine getirdiği dile getirilmiştir. Ayrıca liyakatsizliğe karşı dürüst kişiliğine ve memuriyet hayatı boyunca göstermiş olduğu üstün gayet ve çalışkanlığından dolayı devlet tarafından verilen nişanlar kronolojik sırayla verilmiştir. Bu bölüm Ali Emîrî'nin vefatı hakkında bilgilerle son bulmuştur. "Fizik Özellikleri ve Şahsiyeti" alt bölümünde Ali Emîrî'nin fiziki özellikleri, güçlü hafızası, akranlarından farklı olarak oyun oynamakla vakit geçirmeyip her anını okumakla geçirdiği, içki, sigara, nargile gibi kötü alışkanlıkları olmadığı, fen ve teknolojiye karşı duyarsız kalmamakla beraber şiirlerinde fotoğraf, telgraf, vapur, gazete gibi yeniliklere yer verdiği, aşırı hassas ve fevri kişiliği dile getirilmiştir. Ali Emîrî'nin şahsi özellikleriyle ilintili olarak onun kalem ve

dilinin sert olduğu belirtilerek gazete ve dergilerdeki yazıları başta olmak üzere eserlerindeki eleştirileri şahsî, fikrî/ilmî, sosyal ve siyasî tenkitler şeklinde tasnif edilmiştir. Eleştirel kişiliğinin yanında nüktedanlığına, vatani her şeyden mukaddes gören vatanseverliğine ve ömrünü kitaplarına adadığı kitap sevgisine yer verilmiştir. “Kütüphaneciliği” alt başlığında Ali Emîrî’nin önce memuriyet daha sonra da emekli maaşıyla elde ettiği kitaplar ve sadece kendi kitaplarından oluşan bir kütüphaneden ziyade Doğu Kütüphanesi ile Batı Kütüphanesinden oluşan 100.000 ciltlik bir kütüphane hayal ettiği, kütüphanesindeki kitapları basit bir koleksiyoncu gibi sayıyı çoğaltmak yerine çok hassas davranıp tek tek seçerek biriktirdiği ve 17 Nisan 1916 yılında çoğu nadir eserlerden oluşan binlerce kitabını bağışlayarak Millet Kütüphanesi’ni kurduğu belirtilmiştir. “Divânu Lugâti’t-Türk ve Ali Emîrî Efendi” alt başlığında Ali Emîrî’nin bu kıymetli eseri duyma ve satın alma serüvenine yer verilmiştir. “Eserleri” alt başlığında Ali Emîrî’nin vefatından hemen sonra hayatının ve eserlerinin çeşitli çalışmalara konu edildiği fakat alana önemli katkılar sağlayan bu çalışmaların birçoğunda Ali Emîrî’nin eserlerine dair sınırlı kaynaklardan hareket edilerek birinci dereceden kaynaklara yeterince başvurulmadığı; bu nedenle de onun eserlerinin tam olarak tespit edilemediği, yer yer de eserleri hakkında verilen bilgilerde hatalar tespit edildiği belirtilmiştir. Ali Emîrî’nin eserleri hakkında şu ana kadar yapılan çalışmaların titizlikle incelendikten sonra çıkardığı dergilerin bu açıdan dikkatlice okunup kendi kütüphanesinde araştırmalar yapıldığı, eserleri ve projelerinin elden geldiğince eksiksiz olarak tanıtılmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Ali Emîrî’nin eserleri genel bir bakış açısıyla dört ana maddede toplanmıştır. Eserler şu başlıklar altında tasnif edilmiştir:

Telif/Tercüme Eserleri

a. Osmanlı Hanedanı Üyelerine Dair Eserleri

i. Cevâhirü’l-Mülûk

ii. Levâmi’u’l-Hamîdiyye

b. Biyografik Eserleri

i. Mir’âtü’l-Fevâ’id fi Terâcimi Meşâhîr-i Âmid

ii. Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid

iii. Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid

iv. İşkodra Vilâyeti Osmanlı Şairleri

v. İlmiyye Salnâmesi’ndeki Tercümeihâller

2. Derleme Çalışmaları

a. Durûb-ı Emsâl

b. Mecmau’n-Nezâir/Vesâiku’l-Âsâr

3. Tenkitleri

a. Tenkîdât-ı Edebiyye

- b. Vicdannâmeleri
- 4. Diğer Eserleri
  - a. Ezhâr-ı Hakikat
  - b. Yemen Hâtıratı
  - c. Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi
  - d. Enmûzec Tercümesi
- 5. Çıkardığı Dergiler
  - a. Âmid-i Sevdâ
  - b. Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası
  - c. Târih ve Edebiyat Mecmuası
- 6. Neşrettiği Eserler
  - a. Âsafnâme
  - b. Câm-ı Cem-Âyîn/Silsilenâme-i Osmânî
  - c. Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi: Kitâbeleri ve Sâir Vesâik-i Mühimme
  - d. Âcâibü'l-letâif
  - e. Bardahî'nin Câmî'u'l- fûrs diye Bilinen Eserinin Beşinci Bölümü
  - f. Selimiye Câmii
  - g. Kitâbü'l-İzzi ve'l-Menâfi' li'l-Mecâhidîn bi-Âlâtî'l-Hurûbi ve'l-Medâfi'
  - h. Diğer Neşirleri
- 7. Projeleri
  - a. Kitapları
    - i. Diyârbekir Vilâyetine Dair bir Eser
    - ii. Âbâü'l-Akvâm
    - iii. Yemen'deki Türk Müellif ve Şairleri
    - iv. Teselya Osmanlı Şairleri
    - v. Yanya Vilâyeti Osmanlı Şairleri
    - vi. Mevâhibü's-Sülûk
    - vii. Tuhfetü'l-Beliyye
    - viii. Diğer
  - b. Neşir Projeleri
    - i. Fâtih Divânı'nı Neşretme Projesi

ii. Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Tetkik Encümeni'ndeki Neşir Projeleri

iii. Adile Sultan Külliyyatını Neşretme

Eserlerin konusu, tarihi, sayfa sayısı, yer aldığı kütüphane, eserin üzerinde yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Çıkardığı dergiler sayı, sayfa bilgisi, yazı başlığı olmak üzere tablo halinde verilmiştir.

İkinci bölüm “Ali Emîrî'nin Divân'ı” adlı başlığı taşımaktadır. Bu bölüm “Ali Emîrî'nin Şiirlerinin Yer Aldığı Kaynaklar” ve “Ali Emîrî Dîvânı'ndaki Nazım Biçimleri” şeklinde iki alt başlığa ayrılmıştır. “Ali Emîrî'nin Şiirlerinin Yer Aldığı Kaynaklar” Ali Emîrî'nin Dîvân'ını oluşturan şiirleri, kendisi tarafından kurmuş olduğu Millet Kütüphanesi'nde yer aldığı, söz konusu kütüphanenin Ali Emîrî Manzum Koleksiyonu 37, 38, 39 numaralarda kayıtlıdır. 37 numaralı yazmada hem sayfa hem de yaprak numarası belirtilmiş; kaside, terkihibent, terciibent, tahmis ve tarih nazım biçimindeki şiirlere yer verilmiştir. 39 numaralı yazma sadece gazellerin olduğu müsvedde ya da defter halindedir. 38 numarada kayıtlı bulunan yazma ise Ali Emîrî'nin şiirlerinin derli toplu olduğu bir nüshadır.

Âmid-i Sevdâ, Osmanlı Târih ve Edebiyat Mecmuası ile Târih ve Edebiyat Mecmuası adlı dergisinde, dönemin başka gazete ve dergilerinde de bulunan şiirlerine yer verilmiştir. “Ali Emîrî Divânı'ndaki Nazım Biçimleri” adlı bölümde, eserde toplam 2965 beyitten oluşan 52 adet kaside bulunduğu, kasidelerde kullanılan 10 farklı aruz vezninin kullanım sayısı, sıklığı ve kasidelerin muhtevası tablo halinde verilmiştir. Dîvânda 2 terkihibent, her bir bendi gazel nazım biçiminde olan tek bir terciibent, 3 müsemmen, 9 müseddes, 4 tesdis, 1 muhammes, 5 murabba, 67 tahmis, 137 kıta nazım biçimiyle yazılmış manzume bulunmaktadır. Musammat nazım biçimiyle yazılmış şiirler; nazım biçimi, bent sayısı, muhtevası ve vezin olarak; tahmis nazım biçimindeki şiirleri; yakınlığı, şair ismi ve tahmis sayı olarak, kıta nazım biçimiyle yazılan şiirleri ise başlık ve tarihin konu olarak sınıflandırılıp tablo haline getirilmiştir. Dîvânda 6393 beyitten oluşan 895 gazel bulunmakta olup 14 farklı aruz vezni kullanılmıştır. Dîvânda bulunan gazellerin beyit sayısı, aruz kalıbı, kafiye türü ve sayısı, kullanılan redifler tablo halinde verilmiştir. Gazellerinde muhteva olarak geleneksel kalıplara bağlı kalmayarak bu konuların dışında birçok temaya yer verdiği, yeni teknolojik aletleri bir manzuma dönüştürme gayreti içinde yazmış olduğu ifade edilmiştir. Şiirlerinde klasik sevgili tipine yer vererek bu sevgilinin elinde telefon tuttuğu, balona ya da uçağa bindiği örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca gazellerinde tevhit, münacat ve naat türünde yaklaşık 70 gazel bulunduğu ve bu türdeki şiirleri hikemi üslupla kaleme aldığı belirtilmiştir.

Eserin üçüncü bölümü Ali Emîrî'nin şiirleri neşredilmeden önce “Metin Neşrinde Dikkat Edilen Hususlar” başlığı altında Ali Emîrî Dîvânı oluşturulurken nasıl bir çalışma yaptıklarına dair 40 maddeden oluşan bir açıklama bulunmaktadır. Eserin “Metin” bölümünde 52 kaside, 137 kıta/tarih, 895 gazel, 2 terkihibent, 1 terciibent, 3 müsemmen, 6 müseddes, 4 tesdis, 1

muhammes, 67 tahmis, 5 murabba, 50 müfred/musarra, 9 mısra olmak üzere 1232 adet şiir bulunmaktadır. Metin bölümünden sonra eserin yazımında yararlanılan kaynakların isimlerine ve dizine yer verilmiştir.

“Ekler” başlığında Dîvânda yer alan ayet, hadis, ve diğer Arapça cümle ya da ibareler, Ali Emîrî’nin yazdığı nazireler, şiirlerine yazılan nazireler, Ali Emîrî Efendi ve eserlerine dair görseller yer almaktadır.

Eser, Ali Emîrî’nin hayatı, şahsiyeti ve eserlerinin tanıtılması bakımında zengin içeriğiyle oldukça titiz hazırlanmış olup Türk edebiyatının önemli bir parçası olan Ali Emîrî’yi tanımak isteyen herkes için ciddi bir kaynaktır.

Prof. Dr. Sadık Yazar ve Doç. Dr. Mustafa Uğurlu Arslan tarafından hazırlanan bu eser sadece bir dîvân değil Ali Emîrî’nin külliyyatı niteliğindedir. Sayın Sadık Yazar ve Mustafa Uğurlu Arslan’ı göstermiş oldukları üstün gayretlerinden dolayı kutluyor ve bu çalışmanın Türk edebiyatı sahasına hayırlı olmasını diliyoruz.

Kaynakça

Yazar, Sadık - Arslan, Mustafa Uğurlu. *Ali Emîrî Divânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020